

Çingiz hanyň hanedanlygy

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Çingiz hanyň hanedanlygy ÇINGIZ HAN (Çingiz hanyň nesli)

kitapcy.ru

Mälim bolşy ýaly nejis Çingiz hijriniň 617-nji ýylynda Çin ýurdundan çykyp, Mawerennahra we Horasana sil ýaly leşger bilen çözdy. Soltan Tekeşin ogly Muhammet gaçyp, ahyrsoňy Mawerennahrda galdy. Soňra Çingiz han köpçülikleýin gyryp,

ähli ýerleri wes-weýran etdi. Habarly adamlaryň aýdyşyna görä, nesiller müň ýyllap adaty ýagdaýda önüp-ösüp gelipdi. Ajamlarda Alla tarapyn gelen apatlardan Çingiz hanyň weýrançylygy ýaly hiç bir hadysa bolmandy. Bu töänlikde dörän hadysa meňzes, weýran ediji we gyrgyna getiriji hadysa Nuh tutanyndan bări bolmandy.

Hijriniň 624-nji ýylynda Çingiz wepat boldy. Hijriniň 656-njy ýylynda Tuly ibn Çingiz han ibn Hulagu Rumy tabyn edip, onda ähli yslam ili bilen birnäçe gezek jeň edip, köp ýitgi etdi. Hijriniň 656-njy ýylynda Hulagu 200 müň esger bilen halypanyň weziri ibn Elalfi arzuwlap, Bagdat tarapa üns berdi. Syýahat wagty Alamut galasyny alyp, Şemselşemuş Hawer şahyň weziri Hoja Nasyr Tusuň akyldarlygyna begenip, ony derejeledi, wezirlilik derejesini artdyrdy. Ol ýene halypa bir kitap ýazany üçin ynjas Bagdada ýöriş etdi.

Ähli bagdatlılar çykyp, Hulagunyň esgerleri bilen söweş etdiler. Gaçyp Bagdada girdiler.

Ýokarda agzalan wezir Elgami Salyh Hulagudan özi üçin, öwlady üçin aman talap etdi. Halypa oňa hökmany suratda bir göwün açmagy tabşyrdy. Halypa özünüň baş yüz sany ýakyn dostýarlary, wezir-wekilleri,adamlary bilen Hulaguwa baryp, duşuşup, onuň bilen şertnama baglaşdy. Hulagunyň gyzyny Halypanyň ogluna nikalap aldylar.

Halypa öz sözüne buýsanyp, men-menlik edip, Uslup Mezguryň üstüne bardy. Soňra tatarlar ählisini öldürip, halypany köp azap bilen öldürdiler. Ondan ähli Bagdada girip, kyrk gün kyrk gije ähli Bagdady gyrdylar. Kimdir birleri halas boldy. Käbirleri suw kärizlerde, birnäçe gizlin ýerlerde gizlendiler. Olar sekiz yüz müň adamı öldürdiler. Käbir taryçylar "Mün gezek yüz müň we sekiz yüz müň adam öldürildi" diýip ýazýarlar.

Soňra Hulagu Bagdada emir Bahadury ýolbaşy belläp, Elgami welaýat häkimi edip belledi. Ondan soňra Hulagu ýurduna gitdi. Iki aýdan soňra Elgami hasrat bilen öldi. Soňra Hulagu Şam patyşasy mälik Nasyry ýanyna çagyrdy. Ol ýene Eziz atly oglunuň uly sowgat bilen, Hulaguwa iberdi. Hulagu bu ýagdaydan ätiýaç edip, ol çakylyga gelmedi. Men baraýyn diýdi. Soň ogly Şemuty Miaharkiniň üstüne iberdi. Ony güýç bilen basyp aldy.

Beni Eýýupdan mälik Kämili ýesir edip, Halap şäherine iberdi. Hulagu ony ölüme buýurdy. Soň Hulagu adamlara gaharlanyp, ýurdy almak üçin hijriniň 658-nji ýylynda Halabyň

töwereklerini ýedi günläp gabady. Ýedi günden soňra basyp aldy. Erkeklerini gyrdy, aýallardyr-çagalaryny ýesir aldylar. Galadaky adamlar tabyn bolmangoň Hulagu bir aýlap galany gabady. Bir aýdan soň galany alyp, ýer bilen ýegsan etdi. Beýleki galadakylaram bu ýagdaýy eşidip, galalaryň açarlaryny iberdiler.

CENGİZ RÜZGÂR VE ATEŞ İMPARATORLUĞU HAN

TİMAS
F
ROMAN

OKAY TİRYAKİOĞLU

Soň Hulagu han Kestbganus atly esgerlerini uly esger bilen Halap üstünden Şamyň ursuna iberdi. Ol hem baryp, Damask şäherine girdi. Gala el degirmän oňa manjanyklar gurdy. Ähli galanyň diwarlaryny ýykmanka galadakylar aman dilediler. Soň ony basyp alyp, gala emirini öldürdi. Müsür tarapa gitdi.

Soň ondan Müsür soltany mälik soltany Kutuz bu ýagdaýdan ägä bolup, uly esger bilen tataryň leşgerini basyp almak üçin Şama gitdi. Tatarlar bu ýagdaýdan gorkup, Şamdan gitmegi ýüregine düwdi. Birnäçe emirleriň islegi bilen jeň etmegini dogry hasap etdiler. Jalut çeşmesiniň ýanynda juma günü iki tarapdan köp söweş bolup, ähli tatarlary gylyçdan geçirdiler. Kestbganusy öldürrip, oglyny ýesir aldylar. Halas bolan tatar taýpasy onda bir daga çykyp, dagy özlerine goranyş hana etdiler. Mälik Kutuz köp esger iberdi. Esgerler her tarapdan hüjüm edip, olary ele saldylar. Ählisiniň öldürilmegini buýurdy. Mälik Beýbars biraz esger iberip, Halaby tataryň elinden aldylar. Tatary Frat ýerlerine barynça kowdy.

Hulagu bu ýagdaýy eşidip, gynandy. Gaýtadan Şam üstüne köp esger iberdi. Gelen esgerler hiç zat başarman gitdiler. Hıjriniň 660-njy ýylynda Hulagu on müň adam iberip, Mosuly gabady. Netijede, şäheri söwesiz alyp, soňra halkyny öldürdiler. Şäher diwarlaryny ýakyp gitdiler.

Hıjriniň 661-nji ýylynda Deştigypjak sahyby Bereket han (Berke han) bilen Hulagunyň arasynda howp döredi. Her birisi uly esger bilen çykyp, jeň etdiler. Bereket han yslam dininiň hormatyna ýeňiji bolup, Hulagunyň esgerleriniň köpüsü öldürildi. Soň Bereket han Stambula talaňçylyk etdi. Patyşa onuň bilen parahatçylyk etdi.

Hıjriniň 663-nji ýylynda Hulagu garagus atly kesele sezewar bolup, Maragada aradan çykdy. Soň oglu Abakanhan ýerine han boldy.

Deştigypjak hany mälik Bereket Abakahanyň üstüne gelip, jeň etdi. Abakanhan gaçdy.

Hıjriniň 665-nji ýylynda Bereket han aradan çykdy. Ol musulman, dindar, batyr handy. Ýerine Mengutem han boldy. Abakanhan bilen söwesip, ýeňiji boldy. Soňra aralarynda birnäçe gezek mäkäm jeňler boldy. Hıjriniň 674-njy ýylynda Abakanhan üstüne köp esger iberip, gabadylar. Bir gije ählisi birigip, ähli tatary gylyçdan geçirdiler.

Hıjriniň 671-njy ýylynda Müsür soltany mälik Zahyr yslam esgerleri bilen Damaska, soň Halap üstüne geldi. Ondan Derbent

Ýolundan Albestana geldi. Magineddin Perwana 14 müň adam bilen gelip, mälik Zahyr bilen jeň etdi. Perwananyň esgerleriniň köpüsi gylyçdan geçirildi. Perwana müň bela bilen halas boldy. Abakahan soň söweş ýerine gelip, tatar esgerleriniň möwsümlkýin hasylyň orluşy deý gylyçdan geçirilişini görüp, Magineddine gahar-gazap bildirdi. Mälik Zahyryň kuwwatyny bilip, soň Perwanany öldürdi. Ol skbitde bolan yslam şäherlerinde köp weýrançylyk etdi. Soň yzyna ýurduna geldi.

Hijriniň 680-nji ýylynda Abakahan Hulagu ogly Mengutemi uly esger bilen Şam üstüne iberdi. Müsür soltany Mensurkellawen ýene uly esger bilen gelip, Hyms töwereklerinde söweş etdiler. Ilki baharda tatar goşunynyň çep goly syndy. Hyms deňzine barynça kowdylar. Soň sag goly hem titräp barýardy. Mensurkellawen ortada berk (gymyldamaýan) bolup durdy. Soň Mengutme üstüne ýörüş edip, ýeňildi. Tatardan bir mertebe adamlary heläk etdiler. Aýdyp diýer ýaly däl. Mengutem ýaralandı. Netijede, ol Horasanda wepat boldy.

Hijriniň 681-nji ýylynda Hulagunyň ogly Abakahan wepat boldy. 12,5 ýyl hanlyk sürdi. Argun we Kihtu atly oglanlaryny terk etdi. Soň tatar taýpasy Ahmet han ibn Hulagu kanyhany belledi. Ahmediyé taýpasy ýokarda agzalan Ahmedi doglanda alyp Hulagu hana getirdiler. Hulagu han ony yzyna olara berip, adyna Ahmet goýdy. Soň "Huw" diýip, ol hem musulman boldy. Netijede, käbiri musulman we käbiri ahyr dinde bolup, hijriniň 736-njy ýylyna çenli ol etrapda hanlyk edip höküm sürdi. Ýokarda agzalan senede Çingiziň öwlady ýitip gitdi. Emirler basylyp alnan ülkelerde öz hökümdarlyklaryny berkarar etdiler. Taryhy makalalar